

ความเชื่อเรื่องพระยาแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมกลุ่มวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน

The belief to Thaen of Thai-Lao genealogies in the native society and culture of Isarn

ประยงค์ แสนบุราณ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อเรื่องพระยาแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมกลุ่มวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระยาแถนที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว เชื่อถือ และความเชื่อที่กลุ่มนี้มีต่อพระยาแถน ผลของการวิจัยนี้ได้พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีความเชื่อว่า พระยาแถนมีบทบาทมากมายต่อมนุษยชาติ เช่น การสร้างโลก จัดให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีกฎเกณฑ์ กฎการลงโทษ เป็นต้น ส่วนบทบาทที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีต่อพระยาแถน เช่น ความเคารพ ขอฝนเพื่อทำไร่นา อ้อนวอนให้ช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น ทั้งหมดนี้ คือ ความเชื่อของพวกเขาที่มีต่อพระยาแถน.

คำสำคัญ

พระยาแถน พระเจ้าสูงสุด

ความเชื่อ ความเชื่อถือที่มีต่อพระยาแถน

วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมต่างๆของชาวอีสาน

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Abstract

This article is a partial study of the research on the belief to Thean of Thai-Lao genealogies in the native society and culture of Isarn. The article aims to study the roles of Thaen to the belief of Thai-Lao genealogies and the belief of them to Thaen. The result of the research is revealed that Thai-Lao genealogies believe that Thaen has many roles to mankind such as creation the world and men and allowances them to live in the rules. When men do not follow the rules and will be punished. But the roles of Thai-Lao genealogies are : faith and respect, request Thaen to give raining for agriculture and request Thaen to help them for a good health. All are the beliefs of them to Thaen.

บทนำ

ก่อนที่ผู้วิจัยจะพูดถึงบทบาทของพระยาแสนที่มีต่อมนุษยชาติตามคติความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวนั้น ผู้วิจัยใคร่ขอพูดถึงภูมิหลังของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวพอให้เห็นภาพต่างๆ ก่อน เพื่อให้เห็นว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีความเป็นมาอย่างไร และมีความเชื่อความศรัทธาต่อพระยาแสนอย่างไร

1. ถิ่นกำเนิดกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว

ชนชาติที่เรียกว่า “ไทยและลาว” ในปัจจุบันนี้มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมายาวนาน เราไม่อาจเรียกชนชาติไหนว่าเป็นพี่หรือเป็นน้อง หากแต่ชนชาติทั้งสองนี้คือกลุ่มชนเดียวกันหรือสัญชาติเดียวกัน เพียงแต่ต่อมาภายหลังได้แบ่งดินแดนออกเป็นเขตการปกครอง จึงเรียกดินแดนตรงนี้ว่า “ไทย” ตรงนั้นว่า “ลาว” แต่โดยเนื้อแท้แล้วไทย-ลาวคือชาติเดียวกัน บรรพบุรุษของชนชาติทั้งสองนี้ได้ตกทุกข์ได้ยากมาด้วยกัน การตกทุกข์ได้ยากร่วมกันนั้น หมายถึงการตกทุกข์ได้ยากจากภัยสงคราม ภัยธรรมชาติ โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางประวัติศาสตร์นั้น นักวิชาการทางประวัติศาสตร์ได้มีความเห็นเกี่ยวกับถิ่นกำเนิดของกลุ่มชนชาติไทย-ลาว ออกมาเป็นสองส่วน ผู้วิจัยขอสรุปความเห็นของนักวิชาการทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นให้เห็นเพียงย่อๆ ดังนี้

1.1. ถิ่นกำเนิดในสุวรรณภูมิ

นักประวัติศาสตร์กลุ่มหนึ่งได้มีความเห็นว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวนั้นไม่ได้อพยพมาจากไหน หากแต่เป็นกลุ่มชนที่มีรกรากอยู่ในดินแดนแห่งนี้ (ดินแดนในปัจจุบัน) มาช้านานแล้ว ดังจะเห็นได้จากหลักฐานต่างๆ ทางโบราณคดีที่มีการขุดพบในพื้นที่ทั่วไปในภาคอีสานของไทย เช่น พื้นที่ชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีอายุเก่าแก่มากกว่า 5,000 ปี หรือแหล่งโบราณคดีในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ อยู่ที่ บ้านเมืองม้า อำเภอกะหรังวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด (นักรบ มุสาลีและคณะ, 2546: 10) นอกเหนือจากนี้แล้ว ยังมีโบราณวัตถุอื่นๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า มีคนอยู่อาศัยในพื้นที่แห่งนี้มาก่อน ซึ่งมีอายุราว 5,000-6,000 ปี เช่น ภาพวาดในถ้ำต่างๆ ในภูเขา ซึ่งเราเรียกว่า “ถ้ำผาแต้ม” ในจังหวัดร้อยเอ็ด ในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้นสิ่งเหล่านี้ นักวิชาการทางประวัติศาสตร์บางกลุ่มยืนยันว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวไม่ได้อพยพมาจากไหน พวกเขามีรกรากดั้งเดิมอยู่สุวรรณภูมินี้แหละ เพียงแต่บางช่วงได้อพยพไปทำมาหากินในดินแดนของอินเดียและจีน แต่ถูกกองทัพของจีนขับไล่จึงถอยกลับมาที่พื้นที่เดิม

1.2. ถิ่นกำเนิดในจีน

นักประวัติศาสตร์อีกกลุ่มหนึ่งซึ่งดูเหมือนว่าเป็นกลุ่มใหญ่ด้วย มีความเชื่อว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีถิ่นกำเนิดที่ประเทศจีนในปัจจุบัน ตามที่นักประวัติศาสตร์ชาวจีนคือ ศาสตราจารย์ เจียง อี้เหลียง กล่าวไว้ในหนังสือ “ประวัติชนเชื้อชาติไท” ว่า หลักฐานการสอบค้นในทางสรีรวิทยาที่เกี่ยวกับลักษณะพิเศษของกลุ่มชาติไทซึ่งยืนยันได้ว่า ชนชาติไทยนั้นเป็นกลุ่มชนที่มีการสืบเชื้อสายมาจากชนชาติมองโกลจริง หากแต่ลักษณะโดยรวมนั้นใกล้เคียงกันกับเชื้อสายของชนชาติในทางเอเชียใต้มากกว่า (เจียงอี้เหลียง, 2531: 3) จากการยืนยันของนักประวัติศาสตร์ท่านนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีเชื้อสายสืบทอดมาจากชาวมองโกล เพราะผลของการพิสูจน์ทางสรีรวิทยา พบว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีลักษณะเหมือนชาวมองโกล แต่ภาพรวมแล้วเหมือนชาวเอเชียตอนใต้มากกว่าชาวมองโกล นี่คือหลักฐานอันหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีถิ่นกำเนิดที่ประเทศจีนมาก่อน อย่างไรก็ตาม นักประวัติศาสตร์ท่านเดิมยังให้ความเห็นว่า “หากแต่การศึกษาวิจัยถึงประวัติศาสตร์ของชนชาวไทยในพื้นที่ประเทศจีนนั้นก็กลับได้ข้อบ่งชี้ให้เห็นว่า ชนชาติไทยและชนชาติอ้ายลาวนั้นเป็นกลุ่มชนกลุ่มเดียวกันกับชนชาวแคว้นเยว่ (เจียงอี้เหลียง, 2531: 3) ชนชาติทั้งสามหรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ชนชาติเดียวกันแต่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันถือว่า เป็นชนชาติท้องถิ่นโบราณของจีน และพวกเขามีภาษาของตนเองคือ “ภาษาสกุลจ้วง-ต้ง หรือภาษาสกุลจ้วง-ไทย” (เจียงอี้เหลียง, 2531: 1) ชนชาติเหล่านี้อาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลยูนนานของประเทศจีนในปัจจุบัน

หลักฐานทางโบราณคดีและพงศาวดารได้กล่าวไว้ตรงกันว่า ประมาณ 3,500 ปีก่อนพ.ศ. ชนชาติอ้ายลาวหรืออ้ออ้ายลาวซึ่งถือว่าเป็นชนชาติบรรพบุรุษของชนชาวไทยและชาวลาวได้เริ่มมีการอพยพจากที่ราบสูงมองโกลของประเทศจีนและมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำแยงซีเกียง (อุ๋คำ พมวงสา, 2539: 1) เมื่อชนชาติอ้ายลาวมาตั้งถิ่นฐาน ณ บริเวณแห่งนี้แล้ว จึงสร้างเมืองสำคัญขึ้น 3 เมือง ซึ่งถือว่า เมืองทั้ง 3 นี้คือศูนย์กลางของการปกครอง คือ นครลุง นครปา และนครเจียว และเรียกรวมอาณาจักรเหล่านั้นว่า “อาณาจักรไทยมุง หรือต้ามุง” (อนุมาน ราชชน, 2515: 1-2) ไทยมุงหรือต้ามุงนี้ แปลว่า “อาณาจักรของคนใหญ่คนโต” (นิวัฒน์ พูนศรี ศรีสุวรรณนท์, 2543: 4) และนครของชนชาติอ้ายลาวนี้มีความเจริญรุ่งเรืองในทางศิลปวิทยาการต่างๆ มาก ในขณะที่บรรพบุรุษของจีนยังดำรงชีพโดยการเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ (อุ๋คำ พมวงสา, 2539: 1) ในด้านความเชื่อทางศาสนานั้น ชนชาติอ้ายลาวนับถือบรรพบุรุษและเชื่อว่า ฝิบรรพบุรุษจะมาปกป้องและคลันดาลให้ลูกหลานมีความสุขหรือทุกข์ได้ ซึ่งความเชื่อนี้ได้มีอิทธิพลต่อชาวจีนในเวลาต่อมา

ชนชาติจีนได้เริ่มอพยพลงมาจากที่ราบสูงมองโกเลียประมาณ 2,500 ปีก่อนพ.ศ. และตั้งถิ่นฐานในบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโหและแม่น้ำแยงซีเกียง ประมาณ 500 ปีก่อนพ.ศ. ชนชาติจีนจึงเริ่มทำสงครามกับอาณาจักรอ้ายลาวเพื่อแย่งชิงนครลู่ ผลปรากฏว่า ชนชาติจีนยึดครองนครลู่ได้ อย่างไรก็ตาม ชนชาติจีนเรียกอาณาจักรอ้ายลาวว่า “อาณาจักรเหลากี้” คำว่า “เหลา” ในภาษาจีนแปลว่า เก่าแก่ หรืออยู่มาก่อน มีคนสันนิษฐานว่า คำว่า “เหลา” อาจเพี้ยนมาเป็น “ลาว” ก็ได้ แต่ชาวลาวเชื่อว่าคำว่า “ลาว” นั้น เพี้ยนมาจาก “ดาว” เพราะเป็นความเชื่อในเรื่องพระยาแถนที่ว่า ชนชาวอ้ายลาวทั้งหลายนั้นล้วนมีถิ่นกำเนิดมาจากดวงดาวบนสวรรค์ (อุ่คำ พมวงสา, 2539: 1) นอกเหนือจากความเชื่อดังกล่าวแล้ว ชนชาติจีนยังเรียกอาณาจักรอ้ายลาวว่า “ชาวไต” หรือ “ไทย” แปลว่า ใหญ่หรืออิสระ หรือมหาอำนาจ (นิวัฒน์ พุนศรี ศรีสุวรรณ, 2543: 4) ดังนั้นจะเห็นว่าชาวจีนเรียกอาณาจักรอ้ายลาวว่า เหลากี้หรือชาวไต ทั้งสองคำนี้มีความหมายในการยอมรับหรือชื่นชม เพราะถือว่าเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนจีน

เมื่อประมาณพ.ศ. 322 พระเจ้าแผ่นดินจีน พระนามว่า “จิ้นซีฮ่องเต้” เป็นจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่สามารถรวบรวมอาณาจักรต่างๆ ของจีนให้อยู่ในราชอาณาจักรของพระองค์ทั้งหมดรวมถึงนครเงี้ยวของอาณาจักรอ้ายลาวด้วย พอนครเงี้ยวถูกตีแตกพวกอ้ายลาวก็อพยพลงมาทางใต้และได้รวมกันตั้งเมืองหลวงขึ้นใหม่ชื่อ นครเพงาย และใช้ชื่ออาณาจักรนั้นว่า “อาณาจักรเถน” หรือ “อ้ายลาว” โดยมีขุนหลวงเม้า (ขุนเมือง) ขึ้นปกครองเป็นกษัตริย์ (นิวัฒน์ พุนศรี ศรีสุวรรณ, 2543: 4) ที่ตั้งของอาณาจักรเถนนี้อยู่ ณ บริเวณทางภาคใต้และภาคตะวันออกของมณฑลเสฉวนในปัจจุบัน นครเพงายของอาณาจักรเถนได้ตกเป็นเมืองขึ้นของจีนเมื่อจีนยกทัพมาปราบ แต่เมื่อใดหากจีนอ่อนแอลง เพราะความแตกแยกภายในจีนเอง นครเพงายก็ประกาศอิสรภาพ เหตุการณ์ระหว่างจีนกับนครเพงายของอาณาจักรเถนเป็นไปอย่างนี้ตลอดจนถึงพ.ศ. 468 พวกอ้ายลาวซึ่งนำโดยขุนโกลาตทนาการก่อกบฏของจีนไม่ไหวจึงอพยพลงมาทางใต้และตั้งบ้านเมืองขึ้นใหม่ ณ บริเวณทะเลสาบ “เอ๋อไห่” หรือ “หนองกะแสแสนยาน” อยู่ในบริเวณเขตมณฑลยูนนานในปัจจุบัน

เมื่อปีพ.ศ. 762 สมัยข่านกั้วของราชวงศ์ฮั่น ได้เกิดกบฏขึ้นในจีนเนื่องจากความเสื่อมถอยของราชวงศ์ (ทองแถม นาถจำนง, 2542: 30) จีนในยุคนี้ได้แตกแยกออกเป็นสามก๊ก คือ 1. ก๊กโจโจ เรียกว่า “วุยก๊ก” ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่เมืองลกเอียง (ลั่วหยาง) 2. ก๊กเล่าปี่ เรียกว่า “จ๊กก๊ก” ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่เซ่งไต้ (เฉิงตู) และ 3. ก๊กซุนกวน เรียกว่า “ง่อก๊ก” ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่เกียนเจียบ (เจี้ยนเย่) ทั้งสามก๊กนี้ได้รับฟังเพื่อชิงอำนาจซึ่งกันและกัน ในขณะที่จีนกำลังรบพุ่งกันอยู่นั้น ชนชาติอ้ายลาวได้โอกาสสร้างเมืองใหม่ขึ้นถึง 6 เมืองคือ 1. เมืองสุย (เมืองม่งซู่) 2. เมืองเอี้ยเซ่ (เอี้ยเซ่) 3. เมืองล้านกุง (ล้านกง) 4. เมืองท่าซ้าง (เทิงเซียง) 5. เมืองเซียงล้าน (ซีล้ง) 6. เมืองหนองแส (มั่งเส) ทั้ง 6 เมืองที่กล่าวมานี้ ชนชาติอ้ายลาวได้ตั้งเมืองหนองแสเป็นเมืองหลวง และเรียกอาณาจักรของตนว่า “อาณาจักรหนองแสหรืออาณาจักรเถน” (หย่งเลิ่น, 2526: 10)

และปีพ.ศ. 767 ขงเบ้งหรือจูกัดเหลียงซึ่งเป็นผู้บัญชาการกองทัพของพระเจ้าเล่าปี่แห่งแคว้นจ๊กก๊กได้ยกกองทัพมาตีอาณาจักรหนองแสหรืออาณาจักรแกนแตก ชนชาติอ้ายลาวบางส่วนยอมอยู่ในอาณัติของขงเบ้ง แต่บางส่วนนั้นได้อพยพลงมาจากทางใต้

เมื่อปี พ.ศ. 1191 ภายหลังสิ้นสุดยุคสามก๊ก อาณาจักรหนองแสจึงได้เป็นอิสระและมีอำนาจปกครองตนเองอีกครั้งโดยการประกาศเอกราชของพระเจ้าสีหนะวะหรือพระเจ้าสินุโล (อุค้ำ พมวงสา, 2539: 4) หลังจากพระองค์ประกาศเอกราชแล้ว พระองค์ก็พัฒนาอาณาจักรของพระองค์ให้เจริญรุ่งเรือง จนจีนเรียกขานพระนามของพระเจ้าสินุโลว่า เป็น “น่านเจ้าอ่อง” ซึ่งแปลว่า เจ้าฝ่ายใต้ (นิวัฒน์ พุนศรี ศรีสุวรรณนท์, 2543: 5) คำเรียกของจีนนั้น จึงกลายเป็นชื่ออาณาจักรของพระองค์ว่า “อาณาจักรน่านเจ้า” ซึ่งชื่อเดิมก็คือ “อาณาจักรหนองแส” นั่นเอง อาณาจักรน่านเจ้าได้แผ่อาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง คือ ทิศเหนือจรดมณฑลเสฉวน ทิศใต้จรดพม่าและเวียดนามตอนเหนือ ทิศตะวันออกจรดดินแดนไกวเจา กวางสี และอ่าวตังเกี๋ย ทิศตะวันตกจรดพม่าและทิเบต และได้มีการปกครองในรูปแบบสหพันธรัฐ ซึ่งแต่ละรัฐนั้นมีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง คือ รัฐโกสัมพี แสหนะหรือนามิง รัฐโยนกเชียงแสนหรืออัสสัม (อุค้ำ พมวงสา, 2539: 5) ดังที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ แสดงให้เห็นถึงความสามารถของพระเจ้าสินุโลว่า พระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีความเข้มแข็งมากจึงสามารถขยายอาณาเขตออกไปมากขนาดนี้

ต่อมา กษัตริย์ที่มีความสามารถมากของอาณาจักรหนองแสอีกองค์หนึ่งคือ “ขุนบรมราชาธิราช” หรือที่จีนเรียกพระนามว่า “พระเจ้าฟิล้อโก๊ะ” (นิวัฒน์ พุนศรี ศรีสุวรรณนท์, 2543: 5) พระองค์ได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง ในขณะเดียวกัน พระองค์ก็ได้ส่งราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับพระราชราชของจีนคือ “หงวนจงเฟิงฮ่องเต้” และพระองค์ได้ทรงพิจารณาเห็นว่า ในอดีตที่ผ่านมาแล้วนั้นประเทศจีนได้ยกทัพมาตีเมืองหนองแสอยู่เสมอแม้จะมีสัมพันธไมตรีกันอยู่ก็ตาม เพื่อความไม่ประมาท พระองค์จึงตัดสินใจสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ที่ “ทุ่งน่าน้อยอ้อยหนู” และทรงให้ชื่อเมืองใหม่นี้ว่า “เมืองแกน” หรือ “เมืองกาหลง” เมื่อ พ.ศ. 1273 เมืองนี้ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนามหรือที่มีชื่อเรียกในปัจจุบันว่า “เดียนเบียนฟู” และพระองค์ก็ทรงประทับอยู่ที่เมืองแกนนี้ ในระหว่างที่พระองค์ประทับอยู่ที่เมืองแกนนี้ พระองค์ได้ยกทัพไปตีเอาหัวเมืองของจีนซึ่งอยู่ในดินแดนของทิเบตได้หลายเมือง และพระองค์ก็ได้สร้างเมืองขึ้นมาอีกเมืองหนึ่งชื่อ “ตาท้อ” หรือ “หอแต” อยู่ห่างจากหนองแสไปทางทิศเหนือ

ขุนบรมราชาธิราชหรือพระเจ้าฟิล้อโก๊ะมีพระโอรสซึ่งประสูติจากพระนางยมพาลาและพระนางแอแดงที่มีชื่อปรากฏอยู่จำนวน 7 พระองค์ (กรมศิลปากร, 2506: 397) ขุนบรมราชาธิราชมีพระบรมราชโองการให้พระโอรสเหล่านั้นปกครองเมืองต่างๆ ดังนี้ ขุนลอ ครองเมืองล้านช้างหรือประเทศลาวในปัจจุบัน ท้าวยี่ผาล้าน ครองเมืองตาท้อหรือหอแต ท้าวจูงสง ครองเมืองจูลี คือ เมืองแก้วหรือประเทศ

เวียดนามในปัจจุบัน ท้าวไสผง ครองเมืองโยนกหรือเมืองล้านนา ท้าวจัวอิน ครองเมืองล้านเพีย คือ อูยรยา หรือประเทศไทยในปัจจุบัน ท้าวลกกลม ครองเมืองหล้าหรือแขวงคำเกิดคำม่วนของลาวในปัจจุบัน ท้าวเจื่อง ครองเมืองประกันหรือแขวงเชียงขวางของลาวในปัจจุบัน (กรมศิลปากร, 2506: 400-401) ขุนบรมราชาธิราชหรือพระเจ้าฟิหล่อโก๊ะทรงประทับอยู่ที่นครหนองแสหรืออาณาจักรน่านเจ้าจนถึงพ.ศ. 1291 ก็สวรรคต รวมพระชนมายุได้ 53 พรรษา

ต่อมาขุนลอหรือที่จีนเรียกว่า โก๊ะลื้อผง ได้เสด็จมาที่นครหนองแสหรืออาณาจักรน่านเจ้าขึ้นครองราชสมบัติแทนพระราชบิดา ในพ.ศ. 1291 สมัยของพระเจ้าโก๊ะลื้อผงได้มีการสู้รบกับจีนบ่อยครั้ง ทุกครั้งพระองค์ได้รับชัยชนะ จนกองทัพของประเทศจีนไม่กล้ามารุกรานภายในอาณาจักรของพระองค์อีก ถือได้ว่า ในสมัยนี้อาณาจักรน่านเจ้ามีความมั่นคงที่สุดสมัยหนึ่ง ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 1786 พวกมองโกลซึ่งสามารถสถาปนาราชวงศ์หยวนในจีนขึ้น โดยมีผู้นำที่เข้มแข็งคือ “พระเจ้ากุบไลข่าน” พระองค์ได้แผ่ขยายอำนาจและอาณาเขตลงมาจากตะวันตกเฉียงใต้และเข้าตีราชอาณาจักรหนองแสได้ราว พ.ศ. 1796 (นิวัฒน์ พูนศรี ศรีสุวรรณนท์, 2543: 6) อาณาจักรหนองแสหรืออาณาจักรน่านเจ้าจึงหมดอิสรภาพและตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศจีนตั้งแต่นั้นมา (เจียงอิงเหลียง, 2534: 43) เมื่ออาณาจักรหนองแสแตกแล้ว ชนชาติอ้ายลาวก็พากันอพยพลงมาทางใต้ อีก ส่วนพวกที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระเจ้ากุบไลข่านนั้น จึงกลายเป็นคนไทยในในมณฑลยูนนานของจีนในปัจจุบัน และในสมัยนี้เองที่ชาวอ้ายลาวได้เรียกตนเองว่า เป็น “พวกไท้” แปลว่า พวกมาจากฟ้าหรือพวกมาจากแดน (อุคำ พมวงสา, 2539: 6) อนึ่ง ชนชาติอ้ายลาวของอาณาจักรน่านเจ้าที่อพยพลงมาทางใต้นั้น ได้แบ่งแยกกันออกเป็นกลุ่มต่างๆ คือ กลุ่มที่อยู่แคว้นอัสสัมของอินเดีย เรียกว่า ไทอาหม พวกโกสัมพี แสนหวิ เรียกว่า ไทใหญ่ เพราะเป็นพวกที่มีจำนวนมากที่สุด พวกโยนก เชียงแสน เรียกว่า ไทล้านนา พวกเมืองขวา เรียกว่า ไทล้านช้าง พวกเมืองสยาม เรียกว่า ไทสยาม พวกที่อยู่แม่น้ำดำ แม่น้ำเมาะ เรียกว่า ไทดำ พวกกลุ่มชนที่แต่งกายในสีใดก็มักจะเรียกชื่อตามสีนั้น เช่น ไทแดง ไทขาว ไทลาย เป็นต้น (อุคำ พมวงสา, 2539: 7) กาลต่อมา ชนชาติอ้ายลาวที่แยกกันเป็นกลุ่มต่างๆ นั้นก็ตั้งเป็นประเทศหรือเป็นรัฐปกครองด้วยกลุ่มของตัวเอง เมื่อนานเข้าก็มีวัฒนธรรม เช่น ภาษา การแต่งกาย ประเพณีของอาหาร การรับประทานอาหาร เป็นต้น เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนของตัวเอง ผู้วิจัยไม่มีความประสงค์จะวิจัยในเชิงประวัติศาสตร์ แต่ที่นำเรื่องประวัติศาสตร์มาเกี่ยวพันด้วย ก็เพื่อจะได้มองเห็นว่า ชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวนั้น มีถิ่นกำเนิดมาอย่างไรเท่านั้น

จากความเป็นมาที่นำเสนอมาแล้วนี้ จะเห็นว่ากลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว คือ กลุ่มชนชาติเดียวกัน และมีความผูกพันกันมายาวนานหลายพันปี แต่สิ่งหนึ่งที่น่าสังเกตก็คือ กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวนี้มีความเชื่อเรื่องพระยาแถนมายาวนานมาก หากสังเกตให้ดี จะพบว่า กลุ่มชนชาติพันธุ์นี้มีความเชื่อถือพระยาแถน

เมื่อครั้งตั้งเมืองขึ้นมา 3 เมือง คือ นครลุง นครป่า และนครเจียว และรวมเรียก 3 เมืองนี้ว่า อาณาจักรไทยมุง หรือคำมุง (อนุমানราชชน, 2515 : 1-2) ในราว 3,500 ปีก่อน พ.ศ. และเมื่อประมาณ พ.ศ. 322 ขุนหลวงมัว (ขุนเมือง) ได้ตั้งอาณาจักรขึ้นมาใหม่ชื่อว่า “อาณาจักรแถน” มีเมืองหลวงชื่อ “เพงาย” เพราะมีความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระยาแถน จึงตั้งชื่อขึ้นมาเช่นนั้น กาลต่อมา เมื่อประมาณ พ.ศ. 762 สมัยสามก๊กของจีน ขณะที่จีนกำลังแตกแยกกันอย่างมากรุนแรง กลุ่มชนชาติอ้ายลาวได้ตั้งเมืองขึ้นมา 6 เมือง ใน 6 เมืองนี้ เรียกว่า “อาณาจักรหนองแสหรืออาณาจักรแถน” มีเมืองหนองแสเป็นเมืองหลวง อาณาจักรหนองแสหรืออาณาจักรแถนได้เจริญต่อเนื่องมาตลอดจนมาถึงสมัย “พระเจ้าฟ้างุ้ม” หรือ “ขุนบรมราชาธิราช” ได้ย้ายเมืองจาก อาณาจักรหนองแสไปตั้งที่ใหม่ชื่อ “เมืองแถน” หรือ “เมืองกาหลง” ที่ “ทุ่งนาอ้อยอ้อยหนู” หรือที่เรียกกัน ในปัจจุบันนี้ว่า “เดียนเบียนฟู” ของเวียตนามในราว พ.ศ. 1273 เมื่อมองจากประวัติศาสตร์จะพบว่า กลุ่มชน ชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีความเชื่อความศรัทธาและผูกพันกับพระยาแถนมายาวนานมาก ความเชื่อและความ ผูกพันนี้กลายเป็นสายเลือดมาจนถึงปัจจุบัน

บทบาทของพระยาแถน

กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีความเชื่อว่า พระยาแถนมีบทบาทต่อชีวิตของพวกเขาอย่างมาก บทบาท แต่ละอย่างนั้นมีความสำคัญต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเขาอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะทราบถึง บทบาทเหล่านั้น ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอความหมายของ “พระยาแถน” ตามความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่เชื่อว่า พระยาแถนที่แสดงบทบาทต่างๆ นั้นมี 2 ประเภท คือ

ก. แถนหลวง

คำว่า “แถนหลวง” หมายถึง เทพเจ้าผู้สร้างโลกสร้างสรรค์สิ่งในโลก และคำนี้มีชื่อเรียกในนิทาน เรื่องขุนบรมว่า “แถนฟ้าขึ้น” แต่ในพงศาวดารล้านช้างเรียกว่า “พระยาแถนหลวง” (กรมศิลปากร, 2506: 140) พระยาแถนหลวงหรือแถนฟ้าขึ้น มีความหมายตรงกัน (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 1534) กล่าวคือ พระยาแถน ได้แก่ เทพเจ้าหรือพระเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด เปรียบเทียบได้กับพรหมในศาสนาฮินดู หรือพระยะโฮวา ในศาสนาคริสต์ หรือพระอัลเลาะห์ในศาสนาอิสลาม ความเชื่อเรื่องพระยาแถนนั้นปรากฏในชาวไทย ภาคเหนือ ชาวไทยใหญ่ในพม่า ชาวจีนในสิบสองปันนา ชาวไทยในภาคอีสานและประชาชนในประเทศ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ธวัช ปุณโณทก, 2542: 1535) ความเชื่อนี้ได้ถือสืบทอดกันมาหลาย พันปีของประชาชนในประเทศต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างบนนั้น ดังนั้น พระยาแถนคือ พระเจ้าสูงสุดตาม ความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว

ข. แดนบริวาร

คำว่า “แดนบริวาร” หมายถึง แดนที่มีศักยภาพน้อยกว่าพระยาแณและปฏิบัติการตามหน้าที่ที่พระยาแณบัญชา กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีความเชื่อว่า แดนบริวารที่จะกล่าวต่อไปนี้มีบทบาทและหน้าที่ที่จะสนองคำบัญชาของพระยาแณแตกต่างกัน แดนบริวารแต่ละองค์ก็จะมียุทธศาสตร์และหน้าที่ที่เป็นของตัวเอง ดังนี้ (กิริณัย โชติกันตะ, 2531: 87)

1. แณหล่อ คือ แณมีหน้าที่หล่อรูปรางและใบหน้านมนุษย์ให้มีความแตกต่างกันลงมาเกิด
2. แณแต่ง คือ แณที่มีหน้าที่ประสานวิชาความรู้ต่างๆ ให้แก่มนุษย์ เช่น การทอไหม เลี้ยงไหม ตีเหล็ก สถาปัตยกรรม การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
3. แณถม แณตรง แณเถือก แณหุ้ย คือ แณประจำ 4 ทิศช่วยซึ่งภูมิประเทศอันดีในการตั้งเมือง การเพาะปลูก การพัฒนาบ้านเมือง เป็นต้น
4. แณคำ คือ แณผู้ทำหน้าที่ในการสงคราม
5. แณซัง คือ แณผู้ทำหน้าที่ในการตัดสินพิจารณาคนดี คนชั่ว หรืออาจเรียกได้ว่า เป็นเทพผู้รักษาความยุติธรรมนั่นเอง
6. แณแพน คือ แณผู้ทำหน้าที่สอนศิลปะ การละเล่น การร้องรำ การกวีและดนตรี
7. แณลม คือ แณผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และองค์พระยาแณ เช่น การนำข้อความต่างๆ ของมนุษย์ ไปกราบทูลองค์พระยาแณ
8. แณแนน คือ แณผู้ทำหน้าที่ในการรักษากมิ่งและสายแนนของมนุษย์ในสวนแนนของพระยาแณบนเมืองสวรรค์

แดนบริวารเหล่านี้คือ แณที่พระยาแณหลวงได้ส่งลงมาโลกมนุษย์เพื่อช่วยขุนบรมในการพัฒนาบ้านเมืองที่ขุนบรมปกครองอยู่ ดังข้อความว่า เมื่อนั้นพระยาแณหลวงจึงให้แณแต่ง และพิศณุกรรมลงมาแต่งแปงแก่เขา แณแต่งจึงมาแต่ยามให้ทำไร่ ทำนา ปลูกข้าว ปลูกผัก ปลูกลูกไม้ หั้วมันทั้งมวลอันจักควรกิน (กรมศิลปากร, 2506: 141) เป็นต้น ดังนั้น แณอื่นๆ ก็ทำหน้าที่ของตนตามบัญชาของพระยาแณหลวงที่กล่าวมาแล้วข้างบน

2.1. บทบาทในการสร้าง

พระยาแณ หรือแณหลวง หรือแณฟ้าขึ้น ตามความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวนั้น คือ พระเจ้าสูงสุด มีศักยภาพสูงสุดในโลกและจักรวาล ในเรื่องการสร้างนั้น พระองค์ทรงสร้างดิน น้ำ ลม ไฟ และสรรพสิ่งในโลก แต่เป็นที่น่าสังเกตในเรื่องการสร้างมนุษย์ของพระยาแณ ซึ่งเป็นเรื่องพิศมัยเมื่อเทียบ

กับพระเจ้าของศาสนาต่างๆ ดังข้อความที่ปรากฏในพงสาวดารล้านช้างที่ว่า เมื่อขุนเด็ก ขุนคาน และปู่ลาง เริง ขอพระยาเถนมาอยู่โลก หลังจากโลกน้ำแห้งแล้ว พระยาเถนก็พระราชทานควายเขาคู้ตัวหนึ่งแก่เขาทั้ง สามนั้น ทั้งสามก็มาอยู่นานน้อยอ้อยหนู ใช้ควายนั้นไถนาไถไร่ ทำนาอยู่ 3 ปีควายนั่นก็ตาย “เขาละซาคควาย เสียที่นานน้อยอ้อยหนูหั้นแล้ว อยู่บ่นานเท่าใด เครือหมากน้ำก็เกิดออกสูดควายตัวตายนั้น ออกยาวมาแล้วก็ ออกเป็นหมากน้ำเต้าปุ้น 3 หน่วย” (กรมศิลปากร, 2506: 138) แต่ละลูกใหญ่โตมาก เมื่อนานเข้ามันก็แก่ พอ ลูกหมากน้ำเต้าปุ้นแก่ก็เกิดมีคนอยู่ในหมากน้ำเต้าปุ้นนั้น พุดจากกันเสียงดังสนั่นในลูกหมากน้ำเต้าปุ้นนั้น “ขามนั้นปู่ลางเริงจึงเผาเหล็กสีแดงซีหมากน้ำนั้น คนทั้งหลายจึงบุเบียดกันออกมาทางสุที่ขึ้นนั้น ออกมาทางสุ ที่นั้นก็บ่เบียดกัน ขุนคานจึงเอาส่วไปส่วสุ ให้เป็นสุแควนใหญ่แควนกว้าง คนทั้งหลายก็ลุลไหลออกมา นานประมาณ 3 วัน 3 คืนจึงหมดหั้นแล” (กรมศิลปากร, 2506: 138) นี่คือการเกิดมนุษย์ในพงสาวดารล้าน ช้าง แต่มิใช่การเกิดมนุษย์กลุ่มแรก

2.2. บทบาทการลงโทษ

พระยาเถนก็มีลักษณะเหมือนพระเจ้าของศาสนาเทวนิยมทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ในโลกไม่ เชื่อฟังพระองค์หรือละเมิดสัญญาที่พระองค์ให้ไว้ พระองค์ก็จะลงโทษมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ศาสนายูดาห์ เมื่อ พระเจ้าสร้างมนุษย์กลุ่มแรกคือ อาดัมและอีวา แล้วให้อยู่ในสวนเอเดนและตรัสสั่งว่า ห้ามกินผลไม้ในสวนคือ แอปเปิ้ล แต่ทั้งสองคนละเมิดคำสั่งของพระองค์ ดังนั้น พระองค์จึงสาป ในเรื่องของพระยาเถนก็ เช่นเดียวกัน กล่าวคือ พระยาเถนก็มีข้อสัญญาไว้กับชาวโลกเหมือนพระเจ้าของศาสนาเทวนิยมอื่นๆ ดัง ข้อความว่า “เมื่อนั้นยังมีขุนใหญ่ 3 คน ผู้หนึ่งชื่อขุนคาน อยู่สร้างบ้านเมืองลุ่ม กินปลาเห็ดนาเมืองลุ่มกินข้าว เมื่อนั้นเถนจึงใช้ให้มากล่าวแก่คนทั้งหลายว่า ในเมืองลุ่มนี้กินข้าวให้บอกให้หมาย กินแลงกินงายก็ให้บอก แก่เถน ได้กินขึ้นก็ให้ส่งขา ได้กินปลาาก็ให้ส่งรอยแก่เถน เมื่อนั้นคนทั้งหลายก็บ่ฟังความเถน แม้นใช้มา บอกสองทีสามทีก็บ่ฟังหั้นแล” (กรมศิลปากร, 2506: 137) นี่คือ สัญญาที่พระยาเถนได้ให้ไว้แก่ชาวโลก เมื่อ ชาวโลกหรือเมืองลุ่มไม่เชื่อ ไม่ยำเกรง พระองค์ในฐานะพระเจ้าสูงสุดจึงจำเป็นต้องสอนให้พวกเขาารู้ฤทธิ์รู้เดชของพระองค์ โดยการบันดาลให้ฝนตกด้วยฤทธิ์ของพระองค์ ดังข้อความว่า “แต่นั้นเถนจึงให้น้ำท่วม เมืองลุ่ม ลิดเลียงท่วมเมืองเพียงละลาย คนทั้งหลายก็หนีหายมากนักชะแล” (กรมศิลปากร, 2506: 137) นี่คือ ทำที่การลงโทษของพระองค์ที่มีต่อมนุษย์ ในฐานะผู้สร้างต่อผู้ถูกสร้าง

2.3. บทบาทในการปกครอง

โลกมนุษย์หรือเมืองลุ่มนั้น พระยาเถนก็ทรงปกครอง แต่พระองค์ปกครองโดยผ่านคนกลางที่ พระองค์ไว้พระทัย ดังจะเห็นได้จากเรื่องการปกครองในพงสาวดารล้านช้าง เมื่อคนเกิดมาจากน้ำเต้าปุ้นแล้ว

ปูลางเชิงเป็นคนหนึ่งในสามที่พระยาแฉ่งลงมาเมืองลุ่มหลังจากน้ำแห้งไปจากโลกแล้ว จึงสอนคนจำนวนมากที่เกิดมาจากน้ำเต้าปึงนั้น ให้รู้จักทำไร่นา ทอผ้าเลี้ยงไหม และจับคู่ให้เขาเป็นผัวเมียกัน เมื่อคนมากขึ้นๆ ปูลางเชิง ขุนเด็ก ขุนคาน สอนอย่างไร คนเขาก็ไม่เชื่อ เพราะขุนทั้งสามไม่ใช่ชายที่ถูกแต่งตั้งมา ดังข้อความว่า “เมื่อนั้นคนแผ่วพวกรวมกันมาก มากอย่างทราย หลายอย่างน้ำ ท่อว่าหาท้าวหาพระยาบได้ ปูลางเชิง ทั้งขุนเด็ก ขุนคาน บอกสอนเขาก็บ่แพ้ แม้ว่าใครว่าเขาก็บ่เอาค่า ขุนทั้งสามก็จึงขึ้นเมื่อขอหาท้าวพระยาแฉ่งหลวง พระยาแฉ่งจึงให้ขุนครูและขุนครองลงมาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่เขาหันแล” (กรมศิลปากร, 2506: 139-140) นี่คือการปกครองของพระยาแฉ่งโดยผ่านคนกลางที่พระองค์ไว้พระทัย แม้ไม่ได้มาปกครองโดยตรงก็ตามที่ ปัญหาเกิดขึ้น พระองค์ก็หาทางแก้ไข ดังข้อความว่า “เมื่อขุนทั้งสองลงมาสร้างบ้านก็เปลือง สร้างเมืองก็บ่กว้าง สุกินเหล่าซุ่มมือช้วน นานมาไพร่ค้ำทุกข์ค้ำยากก็บ่ดูนา เมื่อนั้น ขุนเด็ก ขุนคานจึงขึ้นเมื่อไหว้สาแก่พระยาแฉ่งๆ จึงถกเอาทั้งสองหนีเมืองบนหนเมืองฟ้าดังกล่าวเล่าแล” (กรมศิลปากร, 2506: 140) นี่คือการแก้ไขปัญหาของพระยาแฉ่ง เพราะเมื่อพระองค์ได้รับรายงานจากขุนเด็ก ขุนคาน และตรวจสอบแล้วว่าจริงอย่างที่รายงาน พระองค์ก็สั่งให้ขุนครู ขุนครองกลับเมืองแฉ่ง และส่งคนใหม่ที่มีความรู้ความสามารถมาปกครองต่อ ดังข้อความว่า “ปางนั้นพระยาแฉ่งหลวงจึงให้ท้าวผู้มีบุญชื่อ ท้าวบุญมมหาราชาราช อันได้อาษาพระยาแฉ่งแล้วก็จึงเอารัฟลคนทั้งหลายลงเมื่อเมืองลุ่มลิดเลียงเมืองเคียงคักค้อย มาอยู่ที่น่าน้อยอ้อยหนูอันมีลุ่มเมืองเพียงคักค้อย มาอยู่ที่น่าน้อยอ้อยหนูมีลุ่มเมืองแฉ่งหันก่อนแล” (กรมศิลปากร, 2506: 140) เมื่อขุนบุญมซึ่งถือว่าเป็นลูกพระยาแฉ่งลงมาปกครองแล้ว และพระองค์ก็เป็นคนเอาใจใส่ไพร่ฟ้า คูแลสุขทุกข์ของทุกคน คนทั้งหลายจึงให้ความเคารพยำเกรงเชื่อถือพระองค์ บ้านเมืองที่พระองค์ปกครองจึงเจริญก้าวหน้า ดังข้อความว่า “ที่นั้นคนทั้งหลายฝูงออกมาแต่น้ำเต้าปึงนั้น ผู้รู้หลักนักปราชญ์นั้นเขาก็มาเป็นลูกท่านบ่าวเธอขุนบุญมมหาราช และผู้ไ้บ้านนั้น เขาก็อยู่เป็นไพร่ไปเป็นป่า สร้างไ้เฮ็ดคนากินแล” (กรมศิลปากร, 2506: 140) จะเห็นว่า การปกครองของพระยาแฉ่งนั้น พระองค์ปกครองโลกผ่านคนกลางดังกล่าวมาแล้ว วิธีการปกครองอย่างนี้ของพระยาแฉ่งเหมือนความเชื่อของชาวยุโรปยุคกลางที่เชื่อว่า พระยะโฮวาเจ้าปกครองโลกโดยผ่านกษัตริย์ ทุกอย่างที่ยกษัตริย์กระทำไปนั้น จึงเป็นการกระทำในนามของพระยะโฮวาเจ้า ความคิดนี้ของชาวยุโรปยุคกลางกับความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไท-ลาว จึงไม่แตกต่างกัน

ความเชื่อของชาวอีสานต่อพระยาแถน

กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวมีความเชื่อในเรื่องบทบาทของพระยาแถนที่มีต่อพวกเขาได้กล่าวไว้แล้ว นั้น พวกเขาจึงแสดงบทบาทและหน้าที่ของพวกเขาเองต่อพระยาแถน ดังนั้น ผู้วิจัยใคร่นำเสนอความเชื่อของชาวอีสานที่แสดงบทบาทและหน้าที่ของพวกเขาต่อพระเจ้าสูงสุดที่พวกเขาเคารพบูชา มีประเด็นดังต่อไปนี้

1. เคารพต่อโอองการของพระยาแถน

คำว่า “โอองการ” หมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 1401) ในกรณีนี้ก็คือ คำสั่งของพระยาแถนซึ่งใครจะล่วงละเมิดมิได้ แต่ในยุคต้นๆ เมื่อครั้งพระยาแถนให้มนุษย์ปกครองตนเองในโลกมนุษย์หรือเมืองลุ่มนั้น พระองค์มีบัญชาว่า “ในเมืองลุ่มนี้ กินข้าวให้บอกให้หมาย กินแลงกินกายก็ให้บอกแก่แถน เมื่อนั้น คนทั้งหลายก็บ่ฟังความแถน แม้นใช้มาบอกสองที่สามที่ก็บ่ฟังหันแล” (กรมศิลปากร, 2506: 137) นี่คือพฤติกรรมของคนในยุคต้นๆ ที่ไม่ฟังหรือไม่เชื่อ โอองการที่พระยาแถนสั่งมา เมื่อไม่ฟังพระยาแถนจึงลงโทษ ดังข้อความว่า “แต่นั้น แถนจึงให้น้ำท่วมเมืองลุ่ม ลิดเลียงท่วมเมืองเพียงละลาย คนทั้งหลายก็หนีหายมากนักชะแล” (กรมศิลปากร, 2506: 137) ถัดจากนั้นมา มนุษย์ทั้งหลายก็สำนึกผิดว่าพวกเขาเองได้กระทำผิดต่อเทพเจ้าสูงสุดของพวกเขา เมื่อได้รับบทเรียนอันยิ่งใหญ่อย่างนี้แล้ว ก็ขาดกลัวต่อโอองการนั้น ในกาลต่อมา เมื่อพระยาแถนสั่งการอะไรลงมาที่เมืองมนุษย์ พวกเขาก็ปฏิบัติตามโอองการนั้น ดังข้อความว่า “ตั้งแรกแต่นี้เมื่อหน้า ชาวเมืองลุ่มนี้ได้กินขึ้นให้ส่งขาแก่แถน ได้กินปลาให้ส่งรอยแก่แถน ให้เฮ็ดแหวน เฮ็ดหัวส่งแก่ล่ำม ใช้แถนแต่เมื่อลวงคะล่ำแก่ผู้ชาย มีอระวายให้คะล่ำแก่ผู้หญิงเดือนเจียงให้คะล่ำมื่อคดมือกาบเดือน ให้คะล่ำพื้น มีอเต้ามืออระวาย พักบาททอยาราน พักบาททวนอย่าป้ำ พื้นหาบน้ำอย่าดัก สากอย่าด่าอย่าร่อน ได้จึงจะดีก็สูญตาย” (กรมศิลปากร, 2506: 142-143) โอองการนี้กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวทำไร่ไถนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ก่อนจะนำข้าวไปเก็บในยุ้งในฉาง พวกเขาก็จะมอบข้าวนั้นแก่ผีตาแฮก ผีป่า ผีฟ้า โดยเอาใบไม้มาเย็บเป็นกระบอกแล้วใส่ข้าวลงในกระบอกใบไม้ นั้น แล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าศาลผีตาแฮก พร้อมกับบอกว่า ได้นำข้าวมาถวาย และขอฝากข้าวนี้ไปถึงผีป่า ผีฟ้าด้วย ส่วนกรณีวันขึ้นปีใหม่ของชาวไทยก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ก่อนจะถึงวันที่ 13-14-15 เมษายนของทุกปีนั้น กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวจะเตรียมการทุกอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องใช้ในระหว่างวันที่ 13-14-15 ให้ครบหมด เพราะในระหว่างวันดังกล่าวนี้ พระยาแถนสั่งไว้ว่า “พักบาททอยาราน พักบาททวนอย่าป้ำ พื้นหาบน้ำอย่าดัก สากอย่าด่าอย่าร่อน” ดังนั้น กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวจึงจัดทำทุกอย่าง มีเพียงการเฉลิมฉลองในเทศกาลปีใหม่นั้น การจัดทำกิจกรรมทุกอย่างในวันดังกล่าวนี้ ถือว่า

เคารพต่อโองการของพระยาแถน ไม่ละเมิดเหมือนกาลครั้งก่อนโน้น นี่คือบทบาทและหน้าที่ที่กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวแสดงออกต่อพระยาแถนด้วยความเคารพยำเกรงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. ถวายเครื่องบูชา

การถวายเครื่องบูชาแด่พระยาแถนก็แสดงถึงการเคารพอย่างหนึ่ง และการถวายเครื่องบูชานี้ก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะว่ามันุษย์เรา ถ้าไม่ศรัทธา ไม่เลื่อมใส ไม่เคารพยกย่องก็จะไม่แสดงออกมาในเชิงการให้ อย่างนี้ กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวได้แสดงออกถึงการเคารพบูชาพระยาแถนด้วยวัตถุสิ่งของตั้งแต่อยู่ในประเทศจีนที่อาณาจักรหนองแสหรืออาณาจักรเถนจนถึงปัจจุบัน กลุ่มชนชาตินี้ยังเชื่อย่างนั้นเหมือนเดิม แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปช้านาน วิทยาการใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ความเชื่อนั้นยังฝังอยู่ในความรู้สึกของกลุ่มชนชาติพันธุ์นี้

ถามว่า ความคิดเรื่องถวายสิ่งของเพื่อเป็นการบูชาพระยาแถนนั้น กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวคิดขึ้นมาเองหรือเป็นความประสงค์ของพระยาแถนด้วย ตอบว่า ไม่ใช่ความคิดของกลุ่มชนชาติพันธุ์นี้อย่างเดียว เป็นความประสงค์ของพระยาแถนด้วย ดังข้อความว่า “เมื่อนั้นแถนจึงใช้ให้มากล่าวแก่คนทั้งหลายว่า ในเมืองลุ่มนี้ กินข้าวให้บอกให้หมาย กินแลงกินงายก็ให้บอกแก่แถน ได้กินจิ้นก็ให้ส่งขา ได้กินปลา ก็ให้ส่งรอยแก่แถน” (กรมศิลปากร, 2506: 137) นั่นคือ ความประสงค์ของพระยาแถน ต่อมา เมื่อคนทราบความประสงค์นี้ของพระยาแถน พวกเขาซึ่งมีความเชื่อ ความศรัทธาอยู่แล้ว จึงถวายเครื่องสักการะบูชาพระองค์ โดยวิธีการต่างๆ มากไปกว่าที่พระองค์สั่งให้คนมาบอก เช่น สิ่งของเครื่องใช้ คนตรีสำหรับขับกล่อม สัตว์ต่างๆ เพื่อเป็นพาหนะ หอเพื่อบูชา เป็นต้น นอกเหนือจากนี้แล้ว กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว “สร้างหอบูชาพระยาแถนและสร้างหอบูชาผีเชื้อ ผีเรือนทั้งหลายซึ่งได้มีปรากฏอยู่ตั้งแต่ก่อนรัชสมัยพระเจ้าโพธิสารมหาราชของประเทศลาว” (กรมศิลปากร, 2506: 411) และความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนคือ ผู้ที่พระยาแถนสร้างมา เมื่อตายไปก็เป็นผี ดังนั้น ผีและคนจึงเป็นบริวารของพระยาแถน กลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว จึงสร้างศาลต่างๆ เช่น ศาลปู่ตา ศาลตาแฮก ศาลผีบรรพบุรุษ ศาลพระภูมิ เป็นต้น เพื่อผีเหล่านี้ล้วนแต่เนื่องมาจากพระยาแถนทั้งนั้น และผีเหล่านี้ต่างก็ได้รับเครื่องเซ่นสรวงคล้ายคลึงกับพระยาแถน

ประเพณีโบราณของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว ถือว่า “เดือนเจียงหรือเดือนฮ้าย และเดือนยี่นั้นก็ได้มีจารึกกำหนดให้มีการเลี้ยงผีฟ้า ผีแถนนี้อยู่อย่างเคร่งครัด ซึ่งเรียกว่า เป็นการเลี้ยงยี่เลี้ยงเจียง” (สีลา วีระวงศ์, 2517: 56) ประเพณีการเลี้ยงยี่เลี้ยงเจียงนั้นก็คือ ประเพณีเลี้ยงผีฟ้า ผีแถนนั่นเอง ในสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้างุ้มมหาราชของลาวนั้น พระองค์ได้ทรงกำหนดเอาเดือนฮ้ายเดือนยี่เป็นเดือนเลี้ยงผีฟ้า ผีแถน และทรงมีพระราชโองการให้หัวเมืองทั้งหลายที่ขึ้นอยู่ในการปกครองของพระองค์ได้ปฏิบัติตามประเพณีนี้ด้วย พระราช

โองการนี้ได้รวมมาถึงภาคอีสานของไทย ซึ่งในสมัยนั้นเป็นอาณาเขตของพระเจ้าฟ้ารุ่งมหาราชด้วย ในพระราชโองการนี้ได้กำหนดว่า ทุกๆ สามปีให้เจ้าหัวเมืองทั้งหลายมาประกอบพิธีการเลี้ยงผีฟ้า ผีแถนที่นครเข็ญทองของลาว ซึ่งทรงได้กำหนดให้มีการประกอบพิธีต่อเนื่องกันตลอดทั้งสามเดือนคือ เดือนอ้าย เดือนยี่ และเดือนสาม เนื่องจากในวันขึ้นสิบห้าค่ำของเดือนสามหรือที่เรียกว่า เดือนสามเพ็งนั้น ถือได้ว่าเป็นวันชุมนุมพวกแถนอย่างใหญ่ (สิลา วีระวงส์, 2517: 57) ประเพณีนี้ได้ถือสืบเนื่องกันมาของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว เป็นเวลาหลายร้อยปีก่อนที่กลุ่มชนนี้จะหันมานับถือพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม แม้กลุ่มชนนี้จะมานับถือพุทธศาสนา ก็เชื่อว่าพวกเขาจะลืมนความเชื่อ ความศรัทธาในพระยาแถน ในปัจจุบันนี้ พวกเขานับถือพระยาแถนพร้อมๆ กับนับถือพุทธศาสนา ปฏิบัติตัวเป็นพุทธศาสนิกชน ในขณะเดียวกัน ก็ยังเช่นสรวง อ่อนวอนขอพรกับพระยาแถน นี่คือการบูชาและหน้าที่อันหนึ่งของกลุ่มชนนี้

3. การขอฝน

การขอฝนถือว่าเป็นพฤติกรรมหรือบทบาทอันหนึ่งของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่มีต่อพระยาแถน และประเพณีขอฝนนี้ยังดำรงอยู่ แม้ในสมัยปัจจุบัน ไม่มีใครกล้ายืนยันหรือปฏิเสธได้ว่า ประเพณีขอฝนนี้จริงหรือเท็จ แต่ที่แน่ๆ ประเพณีนี้ยังถือปฏิบัติกันอยู่ท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองของวิทยาการสมัยใหม่ ถ้ามองว่า ประเพณีนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร คำตอบก็คือ มีนิทานพื้นบ้านอีสานเรื่อง พระยาคันคาก เล่าสืบๆ กันมาว่า พระโพธิสัตว์จุติลงมาเกิดในโลกมนุษย์ โดยเสวยชาติเป็นคันคากหรือคางคก ต่อมาได้เสวยราชย์เป็นพระราชา จึงมีนามว่า พระยาคันคาก พระองค์เป็นกษัตริย์ที่มีบุญบารมีมาก มีประชาชนและกษัตริย์เมืองอื่นๆ ให้ความเคารพยำเกรง และมาเฝ้าพระองค์อยู่เป็นประจำ พระยาแถนอยู่บนสรวงสวรรค์เห็นพฤติกรรมอย่างนี้เกิดขึ้นแก่พระยาคันคาก ก็อิจฉาเลยไม่คลบันดาลให้ฝนตกมายังโลกมนุษย์เป็นเวลาถึง 7 ปี 7 เดือน และ 7 วัน พระยาคันคากทราบสาเหตุฝนไม่ตก เพราะพระยาแถนคิดอิจฉาตนและพระยาแถนเลยเหย้าหน้าที่ของตนที่ประพุดิมาตั้งแต่โบราณกาล จึงยกพลขึ้นไปรบกับพระยาแถนบนสรวงสวรรค์ ผลปรากฏว่า พระยาคันคากชนะ พระองค์จึงให้พระยาแถนปฏิบัติหน้าที่ที่พระยาแถนเคยปฏิบัติมาคือ คลบันดาลให้ฝนตกมายังโลกมนุษย์เหมือนเคยปฏิบัติมาในอดีต พระยาแถนก็เลยถามเวลาที่โลกมนุษย์ต้องการฝน ดังข้อความว่า “แต่เราอยากช่วยผู้เรื่องสี่แ่งให้ฝนตก สิบให้ตกยามใดจึงสิพอใจเจ้า สิบเอายังเป็นเครื่องสัญญาบนบอกชาวโลกคิดอยากได้ฝนฟ้าเมื่อใดนี่นอ” (เดชวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์), 2543: 62) นั่นคือ สิ่งที่พระยาแถนกังวลว่า ชาวโลกต้องการฝนเมื่อใด พระองค์ก็จะให้ฝนตกลงมายังพื้นโลก ถูกใจชาวโลกที่ต้องการฝน พระยาคันคากจึงตรัสว่า “ให้ฟังเสียงบั้งไฟหมู่คนเมืองได้ บุญบั้งไฟเขาขึ้นจุตมาทางอากาศ ฟังเสียงทาดๆ ฟ้าสัญญาเจ้าให้แ่งฝนนั่นเด้อ” (เดชวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์), 2543: 62) การจุดบั้งไฟในเดือนหกของทุกปีนั้น

ให้ถือว่า มนุษย์ส่งสัญญาณขอฝน ให้พระยาแถนรีบแต่งฝนลงมายังโลกมนุษย์ได้ การจุดบั้งไฟในเดือนหกของทุกๆ ปีนั้น เคยถือเป็นสัญญาณการขอฝนจากพระยาแถนของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว และกลุ่มชนนี้ก็ถือปฏิบัติกันมาไม่ขาดจนกลายเป็นประเพณีขอฝนจากพระยาแถนในปัจจุบัน พระยาแถนก็กังวลอีกว่า จะรู้ได้อย่างไรว่าฝนตก ดังข้อความว่า “คันท่าฝนตกไปดังโคลีเห็นฐู่ สังเกตดูอันใดแท้ แลดูอันใดท่าน” (เศวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์), 2543: 62) ข้อความนี้แสดงถึงความรอบคอบของพระยาแถนที่ถามว่า เมื่อฝนตกไปแล้วนั้น จะรู้ได้อย่างไร สังเกตอะไร และดูอะไรเป็นสิ่งบ่งบอกว่าฝนตกลงมาแล้ว พระยาคันคากก็ทรงแนะนำให้สังเกตสิ่งเหล่านี้ ดังข้อความว่า “กบเขียดฮ้องนั่นละเจ้าแสดงว่าฝนตก มีฝนลงเขียดจ๋านามันฮ้อง หนองบึงน้ำนาทามเต็มแอ่ง คันแม่น้ำแห้งแล้งกบน้อยกะแม่น้ำตาย ให้เจ้าชอมคูด้วยพอประมาณให้ตกอีก อย่าให้เห็นห่างล้ำ ทำได้แต่ประมาณนั้นเคื้อ” (เศวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์), 2543: 62) พระยาคันคากทรงแนะนำให้ฟังเสียงกบและเขียดมันร้อง ถ้าฝนตกลงมาพื้นโลก กบและเขียดจะส่งสัญญาณให้ได้ยิน และพระองค์ทรงแนะนำต่อไปอีกว่า ให้สังเกตด้วยว่า ปริมาณน้ำฝนมีตกลงไปนั้นมากน้อยแค่ไหน อย่าเว้นระยะเวลานานจนปริมาณน้ำฝนที่ให้นั้นเหือดแห้งไป กบและเขียดจะตาย จึงให้ฝนตกอีกในปริมาณพอเหมาะ

พระยาแถนก็สงสัยเรื่องระยะเวลาที่ให้ฝนตก ดังข้อความว่า “แปลงให้ฝนฮวยฮามากหลายหรือหย่อย พอประมาณได้จักเดือนจั้งลิแม่น ฮอดเดือนใดละเจ้า จึงเขาให้แต่งฝนพระเอย” (เศวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์), 2543: 62) พระยาแถนถามซ้ำเพื่อต้องการทราบระยะเวลาแน่นอนว่า ให้ฝนตกกี่เดือน จึงจะเพียงพอต่อความต้องการปริมาณน้ำฝน ในประเด็นนี้ พระยาคันคากก็ตอบไปว่า “ให้ดูเหลือยลงไปเบ็งนาคนบ้างทางฮวงเข้าเขามิแล้วหรือไป ฮวงเข้าใหญ่สามวาคันคากนี้ฝนเจ้าจั้งเขา อีกอันหนึ่งให้พวกเจ้าฟังเบ็งเสียงชะนุเสียงโหวดของชานาเป่ากันว่าพอแล้ว หากเขาพากันเล่นขันชะนุเล่นว่าว เป่าโหวดพร้อมะยามนั้นแม่นพอ เขาฝนไว้อย่าตกไปเขาสิค่า เขาเกี่ยวข้าวขึ้นคอกนำฟางแล้วให้จื่อเอา” (เศวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์), 2543: 62) เมื่อพระยาแถนถามถึงระยะเวลาว่าจะให้แต่งฝนกี่เดือน พระยาคันคากก็ตอบว่า ให้ตรวจสอบดูโลกมนุษย์ว่า ข้าวของชานาเจริญเติบโตหรือยัง ถ้าเติบโต แล้วต้นข้าวออกรวงหรือไม่ เมื่อต้นข้าวออกรวงและชานากำลังเก็บเกี่ยวข้าว พวกชานาก็จะเล่นว่าวและมีเสียงชะนุจากว่าว หรือพวกเขา ก็จะเล่นโหวด เป่าโหวด เสียงชะนุก็ดี เสียงโหวดก็ดี นั่นคือ สัญญาณบอกให้หยุดปล่อยฝน เพราะฝนตกในเวลานั้น พวกเขาไม่ต้องการต่อไปอีกแล้ว ให้หยุดปล่อยฝนได้

บทสรุป

บทบาทที่พระยาเถนมีต่อมนุษยชาติตามความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว และความเชื่อความศรัทธาของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาว ที่มีต่อพระยาเถนนัน มีอีกมากมายที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้ามา แต่ที่น่าเสนอมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการวิจัยเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ความเชื่อความศรัทธาของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่มีต่อพระยาเถน ตั้งแต่อดีตคือ สมัยนครลຸ່ງ นครป่า และนครเงี้ยว จนถึงปัจจุบันนี้ กินระยะเวลายาวนานมากกว่า 5,000 ปี แม้ว่าจะมีศาสนาต่างๆ เช่น พราหมณ์ พุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม หรือแม้แต่วิชาการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชนชาตินี้ แต่ความเชื่อความศรัทธาต่อพระยาเถนของพวกเขายังฝังแน่น เหมือนกับว่า ความเป็นกลุ่มชนชาตินี้กับความเชื่อเรื่องพระยาเถนคือสิ่งเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2506). **ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่ม 1**. กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.
- เจียงอีเหลียง. (2531). **ประวัติศาสตร์ชาติไทย ตอนที่ 1**. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการ นายกรัฐมนตรี
สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เดชาวโร ภิกขุ (อินตา กวีวงศ์). (2543). **นิทานพระยาขันตลก**. ขอนแก่น: ขอนแก่นคัลลังนานาธรรม.
- ทองแถม นาถจำนง. (2542). **ขุนพลสามก๊ก**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: ความเชื่อ**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นักรบ มุสาลี และคณะ. (2546). **เบิ่งอีสาน. ร้อยเอ็ด: วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์**
กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- นิวัฒน์ พูนศรี ศรีสุวรรณนท์. (2543). **ไทลาว-อีสาน [เอกสารอัดสำเนา]**. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ภิรนัย โชติกันตะ. (2531). **นิยายปรัมปราเรื่องเถน : วิเคราะห์ความเชื่อตามพงศาวดารล้านช้าง**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลีลา วีระวงศ์. (2529). **อิตลีสอง**. อุบลราชธานี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- อนุমানราชชน (พระยา). (2515). **เรื่องของชาติไทย**. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- อุ๋คำ พมวงสา. (2539). **ประวัติศาสตร์ลาว**. ขอนแก่น: ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.